

SATURNUS

GLASILO DELOVNEGA KOLEKTIVA SATURNUS, LJUBLJANA

LETO XXVIII — ŠTEVILKA 8 — SEPTEMBER 1987

Recimo ta obvezni »da«!

V času kislih kumaric je bilo v proizvodnji povsod veliko dela, najbolj pa se je seveda mudilo s spreminjanjem temeljnih samoupravnih aktov. Zakoni so neizprosni in če vsi papirji ne bodo pod streho do 25. septembra, nas utegnejo celo prikrajšati za del osebnih dohodkov. Spremembe so, kakršne so, o čem pa je bilo največ govora v javni razpravi, piše na 3. strani.

Tek na kratko progo

Kljub temu, da je bil obseg proizvodnje v prvem polletju pod načrtovanim - razen v Avtoopremi, kjer so prvotne načrte celo preseгли - so bili poslovni rezultati dokaj dobri. Doseči pa moramo še boljše, če hočemo uresničiti načrtovana vlaganja. O tem lahko berete na 2. strani.

Nič več le servis tozdov

Tozd Orodjama in vzdrževanje zmore delati več, kot potrebujeta ostala dva tozda. Že v bližnji prihodnosti bo moral več delati za zunanje naročnike; ima tudi izvozne ambicije. V ta namen se bo moral bolje organizirati, potreboval pa bo tudi večjo pomoč skupnih služb. Na 4. strani je objavljen pogovor z novim direktorjem tozda Jakobom Borštnarjem.

Na zdravje, Finska! || 167466

V delovni organizaciji imamo tudi vrhunskega športnika. Stojan Tršan je zastopal barve Jugoslavije na svetovnem prvenstvu v bowlingu, ki je bilo junija v Helsinkih. Ljubitelji športa in potovanj, pogledjte na 7. stran!

Dovolj za boljše plače, premalo za investicije

Če ocenjujemo polletno poslovanje skozi osebne dohodke, kakršne nam je omogočilo, smo gospodarili dobro. Če pa pomislimo na prihodnost, ki bo brez posodabljanja proizvodnje in ponudbe precej temna, smo lahko z njimi manj zadovoljni. Poslovni sklad namreč ostaja v vseh tozdih pod ravni, ki je potrebna za najnujnejša vlaganja. Še več truda moramo torej vložiti v drugem polletju in bolj skrbno moramo ravnati s svojim denarjem, piše vodja službe za organizacijo, planiranje in gospodarsko informatiko.

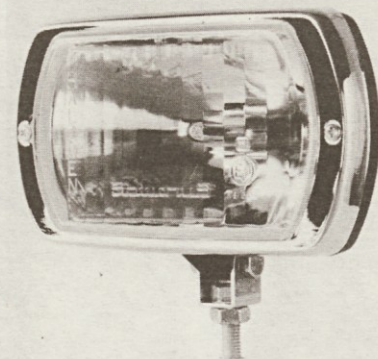
Poslovni rezultat naše delovne organizacije v prvih treh mesecih je bil izredno slab, kar je bilo pod vsemi pričakovanji. Reakcija na tako stanje je povzročila treznejše in boljše gospodarjenje. Tako v polletnih rezultatih ni imel noben naš tozd negativnega poslovnega rezultata. Vse temeljne organizacije same zagotovile družbeno primerno raven osebnih dohodkov nad izplačano. Tako ocenjujemo naš polletni poslovni uspeh s širšega družbenega vidika.

Naši poslovni cilji so postavljeni mnogo višje, zato moramo poslovanje ocenjevati še iz drugega zornega kota. Najprej se moramo zavedati, da je drugo polletje običajno »krajše«, da je potrebno doseči maksimalno akumulacijo v naslednjem tromesečju, da je proizvodnja embalaže sezonska in v zadnjem tromesečju upade in da proti koncu leta redno nastopajo še drugi moteči dejavniki.

EMBALAŽA - PREMAJHNO PROIZVODNJO NADOMESTILI S PRIHRANKOM MATERIALA

Embalaža je v prvem polletju zaostala za 25 odstotkov za načrtovanim obsegom fizične proizvodnje. Zato tudi ni

dosegla načrtovanega celotnega prihodka. Dohodek je ustvarjen v načrtovani višini zaradi posebnih ukrepov pri porabi materiala, kar seveda omogoča njegovo razporeditev v skladu s planom. Poslovni sklad v višini 25 mrd ne zadošča za normalno reprodukcijo. Upoštevati moramo, da je višina porabljenih sredstev na mesec preko 100 mrd pa je poslovni sklad lahko kaj hitro del tega. Omeniti velja zelo visoko neplačano realizacijo, zaradi katere ima DO manj likvidnega denarja, povečano medsebojno zadolženost in seveda kot posledico zmanjševanje dohodka zaradi obresti. Kot zaključek lahko napišemo, da se

Z GOSPODARSKEGA ODBORA DO

Nad 2 milijardi din za energijo in pakiranje

Kar smo slišali o poslovanju na seji 31. avgusta, ni praktično nič novega. Juljska proizvodnja je podobna kot v prejšnjih mesecih: v Embalaži je še vedno precej nižja od v planih predvidene, v Avtoopremi še vedno prsegajo načrtovani obseg, Orodjarno pa teži pomanjkanje dela - oba tozda sta naročila le petino tistega, kar sta napovedala. Poslovno uspešnost Embalaže močno zmanjšuje neplačana realizacija (več kot za 1,4 milijarde je je), Avtooprema pa prodaja prepoceni, je rekel vodja službe za organizacijo, planiranje in gospodarsko informatiko in navedel nekaj najočitnejših primerov iz primerjalne analize cen naše svetlobne opreme in cen druge opreme za avtomobile. Ves Saturnus pa je prerazsipev z energijo in z materiali za pakiranje izdelkov: stroški obojega so ob polletju presegli 2 milijardi in so bili večji od celotnega prihodka tozda Orodjarna in vzdrževanje. Posebne razprave o po-

mora Embalaža maksimalno truditi v naslednjem tromesečju, saj ravno v tem obdobju postavlja svoje končni letni rezultat in s tem tudi svojo poslovno uspešnost.

AVTOOPREMA - POSLOVNI SKLAD PREMAJHEN KLJUB ZELO OBSEŽNI PROIZVODNJI

Avtooprema je dosegla ugodne rezultate v fizični proizvodnji. Zadani cilj, povečati produktivnost in obseg proizvodnje, dosega oziroma osnovni letni plan presega za 16 %. S takim fizičnim obsegom je preseglata načrtovani celotni prihodek, vendar ni dosegla tistega, ki bi omogočal ustrezno akumulacijo za predvidene investicije. Izpad v celotnem prihodu je predvsem odraz neuskajenih cen na domačem in konvertibilnem trgu. Ustvarjeni dohodek je po razporeditvi družbenih dajatev razporejen na osebne dohodke in skupno porabo ter akumulacijo. Poslovni sklad ni dosegel ene tretjine planiranega po povečanju proizvodnje, kar terja izredne napore v naslednjih petih mesecih. Če nerealizirani del poslovnega sklada delimo na pet mesecev, bi morali povprečno na mesec ustvarjati 70 mrd din, kar je polovica dosedaj ustvarjenega poslovnega sklada. Iz tega lahko zaključimo, da mora Avtooprema ostati pri enako visoki proizvodnji oziroma jo še povečati, urediti cenovno politiko, zmanjšati stroške in izmet ter prilagoditi proizvodnjo v decembru tistemu trgu, kjer bodo lahko svoje izdelke tudi vnovčili.

ORODJARNA IN VZDRŽEVANJE - POTREBUJEMO VEČ ZUNANJIH NAROČIL

Orodjarna in vzdrževanje ustvarja svoj dohodek s prodajo orodij in strojev ter izvajanjem storitev vzdrževanja. Četrletni rezultati je obdržal nekatere značilnosti prejšnjega obdobja. Z negativnim izidom se še vedno ubada strojogradnja, ki nima dovolj naročil, da bi polno zasedla svoje zmogljivosti. Orodjarna je svoj rezultat izboljšala, vendar še ne izkorišča

Spremembe v planu

Rebalans gospodarskega načrta, sprejet julija, je bil nujen zaradi spremenjenih razmer na trgu in začrtane investicijske politike Satumusa. Predvidevamo za 20 % večjo produktivnost in za prav toliko večji obseg proizvodnje. Če bomo dosegli take rezultate, bomo lahko oblikovali dovolj akumulacije, da bomo uresničili načrtovane investicije, osebni dohodki pa bodo sledili inflaciji. V spremenjenem gospodarskem načrtu je upoštevana višja rast cen, kot je bila prvotno predvidena, upoštevano pa je tudi dejansko gibanje dohodka, čistega dohodka in vseh elementov dohodka v prvih mesecih letošnjega leta.

vseh možnosti svoje tehnične in tehnološke opremljenosti. Vzdrževanje v celoti izrablja svoje tehnične zmožnosti ter tako ustvarja pozitiven poslovni rezultat in ostanek dohodka v poslovnem skladu. Pomembno za drugo polovico leta bo: pridobivati dodatna zunanja naročila za orodjarno, urediti način financiranja strojegradne in upoštevati, da bodo predvidena večja naročila investicijskega značaja, kar mora imeti poseben pomen pri zagotavljanju sredstev.

Če strnemo oceno poslovanja v prvem polletju, je rezultat komaj zadovoljiv. Glavni cilj v prvem polletju je bil povečanje proizvodnje in produktivnosti za 20 %. Za drugo polletje bomo morali temu skupnemu cilju dodati še enega: to je vsesplošno varčevanje z materialom in energijo. Bolj se bomo morali zavzeti tudi za izterjavo neplačane realizacije, saj je v prvem polletju skoraj enaka poslovnemu skladu.

Boris Šalej

Bomo vlagali tudi v Embalažo?

Večji del proizvodnje embalaže je zastarel in kaj hitro se bomo morali odločiti, kaj posodobiti, kaj morda opustiti in kaj vpeljati na novo. Zato je glavni direktor napovedal, da bo v prvi polovici julija izdelana predinvesticijska študija, ki naj bi bila osnova za investicijski elaborat in za skorajšnja vlaganja v tozda Embalaža.

V prvi polovici julija je oddelek za ekonomiko predložil kolegiju gradivo, ki pa zaenkrat le prikazuje tržno uspešnost in donosnost obstoječih proizvodnih programov. To bi bilo lahko izhodišče za tehnološke izboljšave v proizvodnji nekaterih izdelkov: varjenih pločevink, pokrovov, oglate embalaže, veder, vlečenih pločevink. Vrednost takih vlaganj in možni viri financiranja pa še niso opredeljeni, prav tako še ni podatkov o morebitnih novih programih. Brez teh podatkov, pravi vodja oddelka za ekonomiko Bojan Falež, ni mogoče dokončati predinvesticijske študije.

Agrokomerc nam plačuje račune

»Afera Agrokomerc« je nedvomno najbolj priljubljena kost za glodanje, odkar je prišlo na dan, da je ta delovna organizacija izdajala v zadnjih mesecih nepokrite menice v ogromni vrednosti. Dokončna številka še ni znana, po dosedanjih podatkih so si na ta način priskrbeli nad 200 milijard novih din »kredita«. Ker je Agrokomerc tudi naš kupec, Saturnužani množično sprašujejo, če ima tudi pri nas kaj dolga, ki visi na nitki.

V komercialni in finančni službi so povedali, da Saturnus, vsaj neposredno, pri tej zadevi verjetno ne bo oškodovan. Predstavniki Agrokomerca so prišli 22. avgusta osebno poravnati večji del računov za že dobavljeno blago; zdaj imajo pri nas še za okrog 19 milijonov din neplačanih računov, ki ta trenutek še niso vsi zapadli, in za približno 15 milijonov še ne zapadlih menic. Pričakujejo, da bodo tudi ti računi poravnani, za kar da je najbolj zainteresiran sam Agrokomerc. Saturnus namreč ne dobavlja več novih pošiljk, dokler prejšnje niso plačane. To velja tudi za ostale naročnike - na ta način hočemo prisiliti kupce, da poravnajo svoje obveznosti, kajti neplačani zapadli računi zne-sejo v skupnem seštevku znatno nad milijardo (še vedno novih) din.

Kdo je pristojen, kdo odgovoren?

Osnutki spremenjenih samoupravnih aktov, ki jih bomo 10. septembra sprejemali na referendumu, so šli skozi javno razpravo v predzadnjem tednu avgusta. Čeprav mnogi uradni papirji niso najbolj privlačna tema za samoupravljalce, so tokrat člani delavskih svetov dokaj pozorno spremljali obrazložitev. Seveda, saj gre za temeljna razmerja v delovni organizaciji in za način delitve ustvarjenega dohodka.

Le na prvi pogled presenetljivo je, da je največ vprašanj in pripomb zadevalo določbe, ki so prepisane (nekatero kvečjemu natančneje formulirane) iz dosedanjih samoupravnih aktov. Te smo pač že preizkusili na svoji koži in smo imeli čas ugotoviti, kaj nam (priznajmo, pogo-

STROŽJI SANACIJSKI POSTOPKI

V primerih nelikvidnosti, motenj v poslovanju in izgube zakon zelo strogo predpisuje postopke ugotavljanja vzrokov in odgovornosti ter postopke in roke za izdelavo predsenacijskih in sanacijskih programov. Kako, je bilo razloženo že v biltnu, po javni razpravi, v tozidih pa je bilo osvojeno še dopolnilno: programa ukrepov ne pripravi prizadeta temeljna organizacija sama, temveč v sodelovanju s skupnimi službami.

Ugotavljanje odgovornosti za nezadovoljivo poslovanje je bilo sicer predvideno že prej, novost pa je, da mora delavski svet sprožiti postopek obvezno in to hkrati z uvedbo predsenacijskega ali sanacijskega postopka. Za svoje odločitve so odgovorni tudi člani delavskih svetov, vendar le, če jih niso sprejeli na predlog strokovnih služb.

Odgovornost je tudi »materializirana«. Člane delavskega sveta lahko napačna odločitev stane do četrtine stimulatívne dela OD (ali do polovice, če je zaradi nje zašel tozd v rdeče številke), poslovodne delavce pa do polovice stimulatívne dela OD (ali celo do 100%, če so zakrivilo izgubo).

sto predvsem iz želje po manj dolžnostih in več pravicah) ni všeč. Novosti pa so tako ali tako predpisane z novimi zakoni in če nas veselijo ali ne, tu ni mogoče kaj dosti ugovarjati. Pozornost delegatov so še najbolj pritegnile določbe, po katerih so lahko člani delavskih svetov kaznovani (tudi materialno) za odločitve, ki škodujejo podjetju - razen če so jih sprejeli na predlog strokovnih služb. Drugače so o novih, strožjih sanacijskih postopkih spraševali bolj malo, zanimalo jih je predvsem, kakšno vlogo in odgovornost imajo ob njih skupne službe.

Odnosi med tozdi in skupnimi službami so pač vedno živ problem, ki ga očitno nihče ne zna razrešiti. Največ so namreč o njih razpravljali sami vodilni delavci, predvsem direktorji tozdov. Direktor Embalaže Teodor Kralj je na primer opozoril na protisloven položaj tozdovskih direk-

torjev: po statutu so odgovorni za izvajanje poslovne politike tozdov, ki vključuje tudi funkcije, združene v skupnih službah - vodje služb v DSSS pa so za svoje delo odgovorni glavnemu direktorju. Čeprav druge določbe tako v dosedanjih kot v novih statutih teoretično zagotavljajo vpliv tozdovskih direktorjev na vse službe, so mehanizmi prezapleteni in v praksi ne delujejo.

Da je vpliv direktorjev tozdov na funkcije v DSSS res premajhen, se je strinjal tudi vodja splošne službe Stane Peterca. Vendar po njegovem mnenju tega niso krivi samoupravni akti (ki se ravna po Zakonu o združenem delu), temveč neustrezen način vodenja v tozidih in v delovni organizaciji.

Razpravo o pristojnostih in odgovornostih, ki se je nadaljevala na delavskem svetu DO, je zaključil glavni direktor z ugotovitvijo, da so nejasnosti glede položaja tozdov in glavnega direktorja vgrajene že v sistemske zakone; z njimi si beli glavo celo ustavna komisija. Resnično pretirana osamosvojitve posameznih funkcij v DSSS pa ni samo »sistemski produkt«, pač pa tudi posledica že dolgotrajne prakse v Saturnusu. Za razpravo o tem, kar se da izboljšati v okviru obstoječe zakonodaje, pa da bo čas takrat, ko bomo celotno organizacijsko shemo DO prilagajali ciljem projektnega vodenja. To bo treba storiti prav kmalu, za sedaj pa

OD POSLEJ

V DVEH DELIH

Kot zahteva zakon o celotnem prihodku in dohodku, bomo odslej prejemali osebne dohodke v dveh delih. Prvi del, ki ga bomo prejemali vsak mesec, bomo oblikovali enako kot doslej, vključno z dodatkom za osebno in kolektivno uspešnost. Približno 10 % planirane mase OD pa bomo rezervirali za drugi del, ki bo v bistvu poračun. Obračunal se bo vsake tri mesece, odvisen pa bo od tega, kakšni bodo tromesečni poslovni rezultati naše DO v primerjavi s tistimi v republiki in v panogi.

moramo predvsem sprejeti predpisane spremembe.

Naj nejasnosti poraja neživiljenjska zakonodaja ali pa človeške slabosti (z njimi menda zakonodaja ne računa, čeprav so čisto življenjske) - res je, da tak od zunaj predpisani in ekspresni način spreminjanja samoupravnih aktov ni ravno najboljša priložnost za razpletanje starih organizacijskih zagat. Kolikor pa je, je ob javni razpravi za to že prepozno. Precej čudno je videti, če imajo na koncu največ pripomb na samoupravne akte prav vodilni delavci, saj bi pričakovali, da se bodo ti še pred njihovo pripravo sporazumeli o temeljnih določbah. Razen če so hoteli predvsem opozoriti na problem, ki je kriv za precejšnjo potratu energije v DO in ga bo torej tako ali drugače res treba rešiti - tudi zato, da bi določbe o sanacijskih postopkih za nas ostale le na papirju.

MAJHNA,

A RAZVESELJIVA NOVOST

V skladu s panožnim sporazumom bo dodatek za delo ob praznikih znašal 150 % običajnega OD namesto 140 % kot doslej.

Referendum bo 10. septembra

Delavski sveti TOZD in DSSS so na svojih sejah določili dokončna besedila:

- Samoupravnega sporazuma o združitvi v delovno organizacijo Saturnus
- Sprememb oziroma dopolnitev Statuta delovne organizacije Saturnus
- Statutov TOZD in DSSS
- Sprememb oziroma dopolnitev samoupravnih sporazumov o združevanju dela delavcev v TOZD in DSSS
- Samoupravnega sporazuma o skupnih osnovah in merilih za razporejanje dohodka, čistega dohodka ter za delitev sredstev za osebne dohodke
- Pravilnikov o osnovah in merilih za razporejanje dohodka, čistega dohodka ter delitev sredstev za osebne dohodke TOZD in DSSS

in jih posredujejo delavcem v odločanje na referendumu, ki bo 10. septembra 1987.

Dokončna besedila aktov so na razpolago delavcem v vodstvih organiza-

cijskih enot (oddelki, obrati, strokovne službe) in vodstvih TOZD in DSSS. Za morebitna pojasnila se obračajte na vodstva TOZD ali na splošno službo - telefoni 206 in 223.

Istočasno bodo v DSSS in TOZD Orodjarna in vzdrževanje nadomestne volitve za delegate v organe upravljanja.

Glasevali bomo na naslednjih voliščih:

Delavci TOZD Tovarna embalaže:
- obrat Moste v sejni sobi delovne organizacije
- obrat Zalog v sejni sobi obrata
- obrat Polje v pisarni obrata

Delavci TOZD Tovarna avtoopreme:
- v sejni sobi TOZD
- v obratu Loški potok

Delavci TOZD Orodjarna in vzdrževanje
- v sejni sobi TOZD

Delavci Delovne skupnosti skupnih služb:

- v konferenčni sobi glavnega direktorja

Volišča bodo 10. septembra 1987 odprta od 5.30 do 17.30 ure.

Tisti delavci, ki predvidevajo, da bodo na dan referenduma odsotni, naj se zgledajo vključno od ponedeljka 7. septembra 1987 dalje pri predsedniku ali drugih članih volilnih komisij, ki bodo izpolnjene glasovnice posredovali v zaprtih kovčeh volilnim odborom.

Člani volilnih komisij v TOZD in DSSS so:

Tovarna embalaže:
- Princič Ksenja (predsednik)
- Pimat Fani (tajnik)
- Jazbec Slavko (član)

Tovarna avtoopreme:
- Savernik Ludvik (predsednik)
- Hiršman Danica (tajnik)
- Jančar Janez (član)

Orodjarna in vzdrževanje:
- Kovačič Anton (predsednik)
- Brezovnik Marija (tajnik)
- Osterman Franc (član)

Delovna skupnost skupnih služb:
- Todor Miran (predsednik)
- Centa Vera (tajnik)
- Kastelic Jožica (član)

Predlagani delegati

TOZD ORODJARNA IN VZDRŽEVANJE

Za člane DS TOZD:
LIKVIČ MARJAN (vzdrževanje strojev)
KLANČIŠAR BORUT (servisno vzdrževanje)

Za člane DS DO:
ERJAVEC VOJKO
JELERČIČ GORAŽD

DSSS

Za člane DS DSSS:
ŠVIGELJ JOŽE (služba za razvoj in investicije)
MARCIUŠ DUŠAN (splošna služba)
ROZMAN DARJA (služba za organizacijo planiranje in gospodarsko informatiko)

Za člane Komisije samoupravne delavske kontrole:
ČUČAK MILE

Za člane Skupne disciplinske komisije DO:
SEMRAJC BERNARDA

Pripravljamo se na delo za zunanje naročnike

Sedanji direktor tozda Orodjarna in vzdrževanje je še precej nov, to dolžnost je prevzel v začetku junija. Od direktorja se seveda pričakuje, da ima izdelan koncept razvoja in vodenja tozda, še toliko bolj od takega, ki ni novinec v delovni organizaciji. Z ing. Jakobom Borštnerjem sva se torej pogovarjala o sedanjosti in prihodnosti tozda, predvsem o tistem, kar mora biti, pa še ni. Več torej o problemih kot o dosežkih, saj o tistem, kar že teče samo po sebi, še govoriti ni treba.

Najprej je treba poslovno miselnost v tozdu prilagoditi odpiranju k zunanemu kupcu. Navedel bom nekaj sprememb, ki so najbolj potrebne za tako odpiranje.

NASTOP NA TRŽIŠČU ZAHTEVA DRUGAČNO MISELNOST

Oblikovati moramo prodajno funkcijo v skupnih službah. Prodaja individualne opreme, prodaja med podjetji, namreč zahteva drugačne prijeme, kot pa jih sedaj obvladujemo. V tozdu pa moramo oblikovati inženiring, ki je drugi, tehnični del prodajne funkcije.

Opredeliti moramo vodenje in koordiniranje dela po programih, od naročila do odpreme izdelkov. V skladu s tem že spreminjamo organizacijsko shemo. Imeli bomo vodje dejavnosti, orodjarne, strojogradnje in vzdrževanja, ki bodo koordinirali celotno dejavnost in bodo zanjo odgovorni - tudi za dohodkovno uspešnost. Znotraj posamezne dejavnosti pa so še vodje programov, na primer programa orodij, programa temperiranih naprav itd., in še vodje projektov, kar je povezano s posameznimi večjimi naročili. Na ta način hočemo doseči večjo delitev nalog in s tem hitrejšo odvijanje posameznih programov in boljši nadzor nad njimi.

Povečali bomo nadzor nad ekonomiko poslovanja. Danes imamo probleme s spremljanjem stroškov, z normativno in obračunsko kalkulacijo. Skupaj s pro-

dajno službo moramo izdelati metodo za oblikovanje prodajnih cen. Te je treba kupcem posredovati vnaprej, tako kot je treba vnaprej opredeliti kvaliteto in rok.

Posodobiti moramo organizacijo poslovanja, tu mislim predvsem na planiranje poslovnega in proizvodnega procesa.

Skrajšati moramo proizvodni cikel. Delovni nalog se mora odpreti šele takrat, ko je dokumentacija v celoti urejena, ko so vsi elementi za proizvodnjo pripravljene.

Urediti je treba informacijske tokove v tozdu. Dogovoriti se moramo o enotni dokumentaciji, o obliki dokumentov, o načinu posredovanja in analiziranja informacij.

Zelo pomembna naloga je zagotavljanje integralne kakovosti poslovanja. V tem trenutku imamo samo kontrolo v proizvodnji, zagotoviti pa moramo tudi kakovost dokumentacije, priprave proizvodnega procesa ... Že v septembru bomo v ta namen dobili vodjo kakovosti,

ki bo izdelal sistem za uvajanje integralne kakovosti.

Razmejiti moramo naloge in odgovornosti med tozdom in strokovnimi službami. Poslovni proces se namreč začne že v prodaji in vključuje tudi storitve ostalih strokovnih služb v DSSS. Doslej je tozdu nudil predvsem interne storitve in strokovne službe se v to niso veliko vključevale; če gremo v smeri zunanje prodaje, pa bomo v večji meri potrebovali sodelovanje vseh poslovnih funkcij.

Kakšne pa so po vašem mnenju naše možnosti na tržišču?

Orodjarna je velik potencial, ima dokaj dobro opremo in znanje. Ta potencial moramo bolje izkoristiti tudi za prodajo zunanjim kupcem, zlasti za izvoz. Ugotavljamo namreč, da je povpraševanje po orodjih v zahodnih državah veliko, da takih kapacitet tam manjka; naš cilj mora biti izvoz orodij na zahodni trg.

ZASLUŽILI BOMO LE S STROJI PO NAROČILU

Za strojogradnjo mislim, da opravičuje svoj namen, vendar bomo morali nekatere stvari spremeniti na osnovi izkušenj, ki smo si jih že pridobili. Proizvajati moramo za znanega kupca, povečati moramo kvaliteto in zanesljivost, pri razvoju moramo biti bolj strokovni in realni, da, realni, kajti pogosto v kratkem času pričakujemo preveč.

Koliko časa potrebuje taka proizvodnja, da shodi? Včasih slišimo negodovanja, da strojogradnja le predolgo ostaja majhna.

Kako ocenjujete današnjo vlogo tozda Orodjarna in vzdrževanje v poslovanju Saturnusa in kakšni so načrti za naprej?

Tako kot v preteklih letih je tozdu Orodjarna in vzdrževanje namenjen predvsem zadovoljevanju potreb Embalaže in Avtoopreme. Imamo dokaj dobre tehnične sposobnosti, vendar ostale poslovne funkcije zaostajajo. Dohodek se v glavnem oblikuje po sistemu režije oziroma medsebojno dogovorjenih cen.

Vloga našega tozda je predvsem izdelava orodij, naprav in strojev, ki omogočajo kvalitetno proizvodnjo v ostalih dveh tozdih. Vendar v zadnjih nekaj letih opažamo, da se obseg naročil zmanjšuje. Mislim, da so kapacitete prerasle potrebe Saturnusa in zato niso dobro izkoriščene. Glede na to, da se pogoji gospodarjenja zaostrejujejo in s tem notranja naročnika nista več pripravljena pokrивati vseh naših stroškov, je treba razmišljati o drugih poteh za izkoriščanje kapacitet. V tem trenutku imamo v tozdu 8 % interne in 20 % zunanje realizacije. Pri zunanji - to je predvsem prodaja orodij - se srečujemo s tržno logiko gospodarjenja, ki pa je v tozdu še ne obvladujemo dovolj. Tu je pomembna predvsem sposobnost poslovnega sistema, da pridobi primerna naročila, da opredeli vsebino, ceno, rok in kvaliteto vnaprej in v skladu s tem ustvari pozitiven poslovni rezultat na trgu, na katerem veljajo razmere konkurence.

SKLENJENA JE POGODBA S SZ

Izziv in priložnost za strojogradnjo

Dveletno dogovarjanje med sovjetskim Centrosujuzom in našimi zunanjetrgovinskimi organizacijami se je pred kratkim zaključilo s podpisom pogodbe o dobavi poskusnih objektov za predelavo sadja in zelenjave. Saturnus nastopa v tem poslu kot poddobavitelj strojne opreme; glavni dobavitelj je Jedinstvo, s katerim je treba še skleniti pogodbo o delitvi dela.

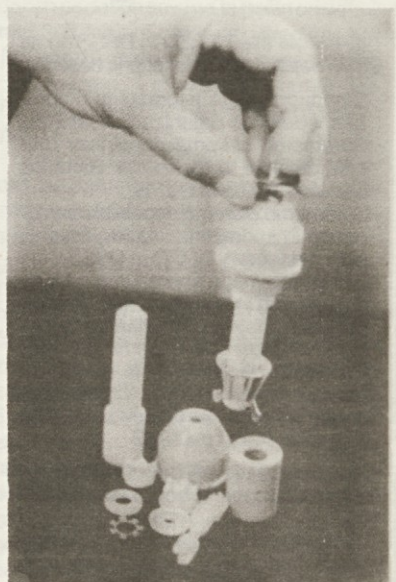
Strojogradnja je s tem dolžna do junija naslednjega leta izdelati 18 strojev in naprav za poskusno tovarno v Sovjetski zvezi, poleg tega pa dobaviti še nekaj strojev za drugi, manjši objekt z manj zahtevno tehnologijo.

Direktor tozda Orodjarna in vzdrževanje ocenjuje ta posel kot veliko priložnost za strojogradnjo, ki pa je seveda še nimamo v žepu. To je namreč preizkušnja in šele po njej so bodo naročniki v Sovjetski zvezi dokončno odločili. Če se bomo s svojo opremo izkazali, lahko pričakujemo večkratno ponovitev naročil in razvoj strojogradnje v močno proizvodno vejo Saturnusa. Delo je za naš oddelek strojev, kakršen je danes, zelo zahtevno. Potrebna bo skrbna priprava, pridobitev zunanjih kooperantov za dela, ki jih ne zmoremo narediti sami, znotraj Saturnusa pa reorganizacijo vseh poslovnih funkcij. To bo zdaj glavni projekt oddelka strojev, pri njem pa bodo morale sodelovati tudi strokovne službe na ravni delovne organizacije. Dogovoriti se bo treba tudi o zagotavljanju sredstev, kajti projekt financira Saturnus.

Prva orodja za Indijo

Tako drobni so deli plastičnih vreten, s kakršnimi se bo v eni tekstilnih tovarnih v Indiji odvijala preja. Orodja, takih vreten, pa so kar velika in razčlenjena. Ker se vreteno med vrtenjem ne sme niti malo zatikati, mora biti izdelano zelo natančno. Natančnosti so v naši orodjarni sicer vajeni, kratek rok za izdelavo orodij (na voljo so imeli le dobrega pol leta, s konstrukcijo vred), pa jim je vseeno povzročal preglavice. Spet ni šlo brez nadur, tudi ob sobotah in nedeljah - a kaj bi to, pravijo na koncu, da bi bila le orodja dobra. Če bo indijski naročnik zadovoljen, se v orodjarni nadejajo še novih naročil - to so prvi izvozniki koraki orodjarne, ki želi v prihodnosti del proizvodnje prodati tudi na tuje.

Razvoj kompleksnih strojev, kakršne delamo v Saturnusu, traja tudi v svetu 2 leti ali več, potem pa še traja, da pride do zanesljivosti v proizvodnji in do tržnih učinkov. Ne smemo pozabiti, da je strojegradnja področje, na katerem so konkurenti z dolgoletno tradicijo, mi pa se šele prebijamo.

Res pa smo v začetku naredili napako, ker smo razmišljali o razvoju strojev, nismo pa izhajali iz tržnih analiz, temveč iz ocenjenih potreb. Pri ocenah pa smo udarili tudi mimo. V tem trenutku je potrebno predvsem, da v sklopu našega programa iščemo kupce in izdelujemo opremo po naročilu. Na ta način mora biti strojegradnja takoj pozitivna. Mislim, da je potreb po takih strojih dovolj, da jih bomo res zadovoljili, pa moramo biti bolj sistematični.

NEPREDVIDENA DELA NAJ BODO IZJEME, NE PRAVILO

Obsežnejša zunanja prodaja je več ali manj še prihodnost. Danes pa se v Saturnusu več pogovarjamo o tozdu 7 kot o servisu ostalih dveh tozdov. Na primer o visokih cenah storitev, nad katerimi negotujejo tako v Embalaži kot v Avtoopremi. So te predvsem posledica premalo izkoriščenih zmogljivosti tozda?

Vzrokov za visoke cene je več. Če delujemo kot servis, ki čaka, da bi takoj reagiral na problem, potem je vrednost takega dela večja kot v primeru planskega naročila. Naše storitve je treba razmejiti na planske in urgentne in jih tudi različno vrednotiti. Mnenja sem, da bi lahko z boljšim skupnim planiranjem več storitev opredelili vnaprej - na ta način bi lahko naročila izvajali hitreje in tudi ceneje. Če bi bolje načrtovali delo, bi namreč viške kapacitet lažje usmerjali k zunanjim kupcem in tako ne bi bilo več treba vseh stroškov pokrivati znotraj delovne organizacije.

K hitrejšim in cenejšim storitvam Orodjarne in vzdrževanja lahko torej prispevajo vsi udeleženi. Kako doseči večjo medsebojno usklajenost?

V našem tozdu bomo za nujna, nepredvidena dela rezervirali določen del zmogljivosti, ki smo ga opredelili na osnovi preteklih potreb. Tako nameravamo zagotoviti hitra popravila okvar, ki lahko povzročijo izpad proizvodnje. Za redna dela pa bo potrebne malo več discipline na obeh straneh. Tudi naročnik mora pri sebi opredeliti potrebe malo dalj vnaprej. Dogovorili smo se, da bomo z Embalažo in Avtoopremo skupno opredelili naročila za tri mesece vnaprej. Tak način dela teče že nekaj mesecev. Imamo mesečne koordinacijske sestanke, kjer zabeležimo potrebe po novih orodjih in napravah in po nekaterih vzdrževalnih delih. S tem se zmanjša število nepredvidenih del, tista, ki kljub temu ostanejo, pa lažje opravimo.

Kako vaš tozd izpolnjuje zahtevo po 20-odstotnem dvigu produktivnosti?

Pri nujnih naročilih se moramo prilagajati povečanim zahtevam tozdov, da na ta način tudi sami prispevamo svoj delež k povečani proizvodnji. Pri planskih naročilih je stvar bolj kompleksna. Povečali smo normative za 20 odstotkov in planske cilje tudi dosegamo. Še enkrat pa povem, da moramo dodelati normative in metodologijo planiranja, da bomo vsi prepričani, da so naše naloge res realno zastavljene. Najti moramo neko realno merilo za produktivnost v našem tozdu.

RAČUNALNIKI V RAZVOJU IN PROIZVODNJI

CAD - računalniško podprto načrtovanje

S tem prispevkom nadaljujemo serijo zapisov o CAD/CAM sistemih, s čimer želimo čimveč naših sodelavcev seznaniti s to novo tehnologijo. Medtem ko smo v prvem članku pisali splošno o računalniško podprtih proizvodnih sistemih, v drugem pa smo si ogledali kratek zgodovinski razvoj in razčistili osnovno terminologijo, želimo danes podrobneje opisati prvo fazo teh sistemov, tj. CAD - računalniško podprto načrtovanje.

Znano je, da v najzgodnejših fazah proizvodnega procesa, tj. pri zamisli, zasnovi in razvoju izdelka, definiramo do 85 % dejanskih stroškov proizvodnje, medtem ko nas te faze same stanejo okoli 5 % celotnih stroškov. To pomeni, da so spremembe, ki jih izvedemo med proizvodnjo, nekajkrat dražje od tistih, ki jih izpeljemo že v fazi razvoja izdelka. To je tudi eden izmed razlogov, da je potrebno kvalitetno dvigniti razvoj in konstrukcijo izdelkov, saj imamo tam največji vpliv na stroške celotne proizvodnje.

Še pred nedavnim je imela večina CAD/CAM sistemov le možnost 2D (dvodimenzionalnega) prikazovanja izdelka, medtem ko je bila za 3D (trodimenzionalno) prikazovanje potrebna izredno draga računalniška oprema, poleg tega pa je bila tudi zelo počasna. Z razvojem IRG (interaktivna računalniška grafika) in z bliskovitim razvojem mikroprocesorjev pa so 3D sistemi postali zanimivi tudi za širši krog uporabnikov. Danes sicer še velika večina uporablja te sisteme le za 2D risanje, vendar je takšno izkoriščanje sistemov izredno negospodarno. Res je sicer, da je ena izmed prednosti sistemov v tem, da razbremenijo projektante rutinskih opravil, vendar dobe svoj smisel šele takrat, ko se oblikuje 3D model izdelka, ki je potem tudi nosilec informacij v vseh nadaljnjih fazah proizvodnega procesa. Telo lahko prikažemo v izometrični projekciji (kar je zelo pomembno za razumevanje in pred-

stavitve bolj kompliciranih oblik teles), poleg tega pa lahko izrišemo poljubno število pogledov in prerezov, ki jih dobimo avtomatsko iz 3D modela. Šele tedaj lahko govorimo o dejanskem računalniško podprtem načrtovanju, ki naj bi reševalo naslednje funkcije:

- 3D orientirano konstruiranje (geometrijsko modeliranje),
- risbe objekta v vseh treh pogledih po pravilih tehniškega risanja,
- perspektivne risbe s poljubnim očiščem in vrsto projekcije;
- poljubne prereze (šrafirane),
- prostornino, težo, vztrajnostna momente, težišča, itd.,
- osenčeno, barvno sliko objekta ali njegovega dela z vidnimi ali nevidnimi robovi in s ploskvami ali brez njih,
- možnost tvorjenja sestavnih in kosovnic;
- dinamična analiza gibanja mehанизmov ter kontrola trkov posameznih elementov;
- kinematična analiza sistemov;
- analiza po MKE (metoda končnih elementov);
- statistična analiza,
- povezava z obstoječimi aplikacijami in drugimi CAD/CAM sistemi,
- prenos geometrije v ostale dele proizvodnega procesa.

Za povezavo med naštetimi funkcijami služi volumski model izdelka, ki ga opišemo s pomočjo modula za računalniško geometrijsko modeliranje.

V okviru geometrijskega modeliranja teles so se razvile posebne metode za opisovanje teles (solid

modelling), ki so osnova danes razpoložljivim računalniškim programom, med seboj pa se razlikujejo po načinu matematične predstavitve osnovnih geometrijskih in topoloških komponent v računalniku. Trenutno obstajajo trije glavni načini interne ponazoritve objektov:

- metoda temeljnih gradnikov in polprostorov (CSG - Constructive Solid Geometry),
- metoda ovojnih plaščev (B-rep - Boundary Representation),
- metoda celičnih razdelitev (Cellular Methods, Oct-trees).

Vsako od teh treh metod, prav tako pa tudi njihove izpeljanke, imajo svojo prednost pa tudi slabosti, ki so pri uporabi v praksi izrednega pomena, zato si podrobneje oglejmo najpomembnejše.

TEMELJNE KATEGORIJE MODELIRANJA

Metoda temeljnih gradnikov in polprostorov

Telo je zgrajeno iz enostavnih osnovnih geometrijskih teles (gradnikov), kot so npr. kvader, valj, stožec, ipd.; le-ta pa so med seboj »povezana« s pomočjo t.i. booleovih operatorjev (unija, presek, razlika, komplement). Objekt gradimo tako, kot da je iz »lego kock«, potrebna pa je izredna sposobnost prostorske predstave. Za projektanta je to izjemno nekonvencionalen način dela.

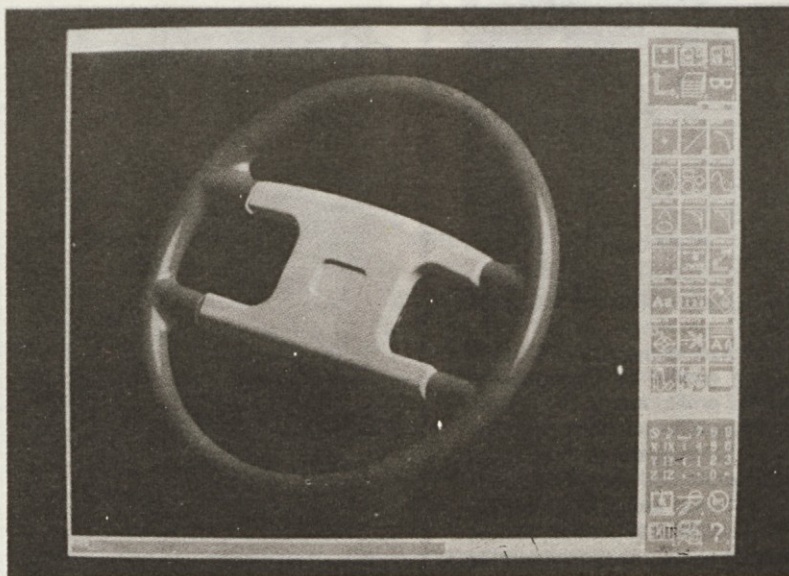
Metoda ovojnih plaščev

Telo je opisano z osnovnimi geometrijskimi in topološkimi elementi, ki ga sestavljajo. Na primer: prostornino telesa omejujejo ploskve, ploskve so omejene z robovi, robovi potekajo od enega do drugega krajišča (oglišča), ploskvi pripada normala, robu smer-orientacija, oglišču koordinata, itd. Objekt lahko gradimo postopoma, inkrementalno, kar pomeni, da lahko odvezamo ali dodamo posamezni element, npr. ogliščno točko, rob, stransko ploskev, ipd. Možno je konstruiranje na »klasični« način, kar pomeni, da trodimenzionalni objekt lahko tvorimo neposredno iz standardnih risb (ortogonalna projekcija - tloris, naris, stranski ris). Na enostaven način lahko vključimo dodatne tolerance, pozicijske oznake, itd.) in jih pripojimo k posameznim osnovnim elementom. Omogočeno je kreiranje objekta s pomočjo translacije in/ali rotacije 2D ploskve (t.i. 2 1/2 D objekti). Metoda zahteva veliko prostora v pomnilniku, algoritmi pa so izredno komplicirani.

Metoda celičnih razdelitev

Konceptualno je to najpreprostejši način: prostor, v katerem se nahaja objekt, je razdeljen na veliko število celic; program enostavno beleži in ugotavlja, če je ustrezna celica »napolnjena z materialom objekta« ali je prazna. Podatkovna struktura je kar 3D matrika, vsak element matrike pa ustreza eni celici. Metoda zahteva

(nadaljevanje na 6. strani)

Ko je izdelek šele zasnovan, ga računalnik že lahko prikaže v njegovi končni podobi.

MED NAMI

Mož, ki je godrnjal celo ob povišici

izredno velik pomnilniški prostor, vendar še ni dodelana za najširšo uporabo. S pomočjo najnovejših algoritmov (oct-tree) in specializirane strojne opreme pa prav ta metoda v bližnji prihodnosti zelo veliko obeta.

Opisane metode pokrivajo področje 3D prostorskega modeliranja (solid modelling), obstajajo pa še metode linijske in ploskovne prezentacije. Pri linijskih metodah (žični okvir - WF-wire frame) je telo predstavljeno z robovi, pri ploskovnem pa s ploskvami, vendar pri teh metodah nimamo pregleda nad geometrijo in materialom znotraj objekta.

Za prenos podatkov med različnimi geometrijskimi modelerji služijo različni vmesniki (interface). Omenimo naj le dva: IGES in VDAFS. IGES (Initial Graphic Exchange Specification) je del ameriškega standarda (ANSI Y14.26A) in pokriva predvsem 2D področje, medtem ko je bil VDAFS (VDA Flächen Schnittstelle) razvit na področju nemške avtomobilske industrije in pokriva prenose kompliciranih prostih površin.

Geometrijsko modeliranje, ki je do nedavnega veljalo za najtrši oreh v procesu CAD/CAM, se s hitrim razvojem računalništva vse bolj uvaja v industrijo. Nekdanje kompleksne turnkey sisteme vzporedno z rastočim razvojem znanja zamenjujejo specializirani programi za geometrijsko modeliranje, ki so vse manj odvisni od specifične računalniške strojne opreme.

Ivan Poljanec

Slavka Korelca lahko najdete pod dežnikom na zadnji strani, sicer pa dela v oddelku strojev. Po naravi je jezljiv ali eksploziven (kot pravi sam), na Saturnus pa je navezan, saj dela tu že skoraj 30 let »če bi štel še nadure, pa skoraj 60 let«. In - nenavadno, kajne? - sploh ni zavpil »hura«, ko nam je šla junija plača gor, temveč je začel sitno spraševati: »Odkod? Saj delamo v oddelku strojev kakšnih 30 % manj, kot bi lahko.«

»Pa nismo delavci nič krivi za to,« pravi. »Že nekaj mesecev imamo premalo dela. Če ne seješ, pa tudi žeti ne moreš, pravi pregovor. Ne gre mi samo za to, da dobim večji OD, pa tudi drugim delavcem ne. Skrbi nas za prihodnost, radi bi delo. S samimi zapiralkami ne moremo služiti. Rečeno je bilo, da bo Saturnus kompletno oskrboval prehrabeno industrijo, od pokrovov, embalaže do strojne opreme. Tega pa ni.«

Pogovarjala sva se, ko še ni bilo kaj dosti znanega o pogodbi z Rusi. A zanjo je že slišal - pa to ni vzbudilo pravega optimizma v njem. Misli, da bi lahko že dosedaj več naredili in da tudi naprej ne bo šlo dobro, če bomo taki kot dosedaj.

»Tu pri vas nekaj ni prav«, je rekel in uperil prst vame. Malo nelagodno sem se počutila in razmišljala sem, kaj sem narobe naredila (že prej me je ošvrknil, da grem premalo med ljudi). Pa je pojasnil, da misli na skupne službe, na »hišo strahov«.

»Povejte mi na primer, zakaj Saturnus nima svoje šole za delavce? To sem že vprašal Djukanoviča (vodjo kadrovske

službe). Zdaj pridejo kvalificirani delavci iz šol, pa v praksi nič ne znajo. Če pa že svoje šole ne moremo imeti, naj bi jih vsaj potem, ko pridejo, bolje učili. Morali bi imeti ljudi, ki bi se ukvarjali posebej s tem. Jaz sem mentor za pripravnike in vem, kako to gre. Delam na normo in nimam časa, da bi pripravnika zraven kaj dosti naučil. Pa se trudim, ker si mislim, da bo tudi moj sin nekoč tako prišel delat, pa si ne bo nihče vzel časa zanj. Vsaka tovarna ima specifično delo in če bi jih tu dobro naučili, bi jih tudi manj odhajalo - povsod drugod bi se morali na novo učiti, na novo potrjevati.«

Potem se razjezi nad »socialnim skrbstvom« v Saturnusu. »No pogledjte! Imamo svojo zobno ambulanto, pa delavec ne more priti dvakrat na mesec na vrsto. Jaz hodim k zobozdravniku v svoji občini, tam je veliko več ljudi, pa me naročijo dvakrat na teden. Zakaj je pri nas tako? To smo že velikokrat spraševali na sindikalnih sestankih - pa nič.«

Mimogrede, na sindikalnih sestankih Slavko Korelec ne bo nič več spraševal. Bil je poverjenik, zdaj pa je pismeno izjavil, da izstopa iz sindikata. Prav zaradi raznih vprašanj, na katera ni dobil odgovorov, če sem ga prav razumela. Zaradi nerazumevanja, tako se je izrazil sam. In je povedal, kako so ga kdaj zavrnili: »Tu si zato, da delaš, ne zato, da misliš.« »Dobil si plačo, kaj še hočeš?«

On pa kar noče biti tiho in povsod vtika svoj nos. Tudi na inženirje v oddelku strojev se jezi, ki da jih izkušnje kvalificiranih delavcev nič ne zanimajo. Pravi, da so nesposobni in da zaradi takega

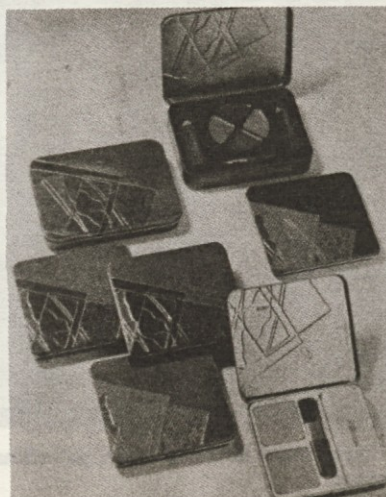
ravnanja v oddelku strojev slabše delajo, kot bi lahko.

»Saj ne rečem, da nimajo znanja, tistega iz šole. Prakso pa si pridobiš šele z delom in tisti, ki smo v tozdu že dolga leta, tudi nekaj vemo. Če vidim, da nekaj ne bo šlo, povem. Jezijo se, potem se pa izkaže, da sem imel prav. Saj z nekaterimi dobro sodelujemo, kar naprej so v delavnici, da vidijo, kako gre. Tak je na primer Miran Vovk ali pa Franci Mrak. Večine drugih pa skoraj ne poznam. Nekateri konstrukcijske risbe so ne-spoznavne, na njih pa ni niti podpisa. Kdo torej odgovarja zanje? Ali veste, kaj je avtokontrola? Delavec, ki dela neki izdelek, mora sam zagotoviti, da je dobro narejen. Potem naj bi bil za dobro delo nagradjen, za slabo pa kaznovan. Ampak pri nas nimamo avtokontrole? To ocenjevanje, ki ga imamo zdaj, ni pravo nagrajevanje po delu, to je nagrajevanje po obratih.«

Ko poslušam njegovo udrihanje čez nesposobne inženirje, se mi zazdi njegovo govorjenje karikatura klasičnega trenja med inženirji in izkušenimi kvalificiranimi delavci. In pomislim, da tako soljene pameti ni prav nič prijetno. A vendar - stroj je velika stvar in veliko denarja gre v nič, če ne deluje dobro. Kakor zna biti modrovanje takega »eksplozivneža« zoprno, je pa le res: če mu človek prisluhne, kadar ima prav, in če si je pripravljen vzeti malo časa, da mu razloži, zakaj, kadar nima prav, se bo najbrž bolj z voljo trudil za skupni uspeh.

Pred nekaj meseci, ko sem prišla v »hangar« fotografirat za prodajo pripravljene temperirne naprave in zapiralke, mi je nekaj delavcev z očitnim ponosom pokazalo, kaj delajo, in povabili so me naj večkrat pridem in pišem o oddelku strojev. Zdelo se mi je, da se počutijo odrinjeni na rob, ker je strojegradnja v Saturnusu začetnica, ker še ne prinaša dohodka - hkrati pa sem dobila občutek, da se prav zato, ker orjejo ledino, veliko bolj identificirajo s svojim oddelkom kot delavci v že utečenih proizvodnih programih. Morda je moj tokratni sogovornik največji godrnjač v oddelku, tega ne vem. Mislim pa si, da se v vakuumu brez naročil, v katerem žive v zadnjem času, tudi drugi ne počutijo dobro, in da bodo priložnost s Sovjetsko zvezo zgrabili z obema rokama. Če bo le delo resno zastavljeno in dobro pripravljeno.

Okno v svet

42 izdelovalcev embalaže v Veliki Britaniji je poslalo svoje izdelke na natečaj za najboljši izdelek pločevinaste embalaže 1986. Skupina strokovnjakov je ocenjevala originalnost, inovativnost in grafiko. Škatla na sliki je dobila prvo nagrado med embalažo za lepotilne potrebščine. Čudovita serija senčil za oči, zaščitnih krem za ustnice in lakov za nohte je primer, kako lahko z novim designom sprememimo snovno škatlo za barvice ali miniaturno škatlo za cigarete. Svetle transparentne barve, nanesene neposredno na pločevino, brez običajne pokrivne bele barve, dodatek enostavnega reliefnega designa in ustvarjena je bila nenavadna vpadljiva serija.

AP

Naša Vida. Še vedno diha nežnost iz teh dveh domačih besed, s katerima imenujemo Vido Prežgarc, najbolj ganljiv lik iz preteklosti Saturnusa. Kako ne bi bila ganljiva misel na prelito kri dekleta, komaj 20-letnega, ki je nekega dne, vedoč, kaj se bo zgodilo, samo prevzelo vse nevarno gradivo, da bi obvarovalo druge? 31. avgusta 1942 so jo na tovarniškem dvorišču, pred očmi pretresenih sodelavcev, ustrelili Italijani - ker je bila upornica, ker je bila vojna, ker so jim tako ukazali.

Tako je Vida postala naša. Nepozabna za tiste, ki so jo poznali, za nas, ki smo slišali o njej, pa je postala ime za globoko skrito človečnost, ki pride na dan, kadar človek živi v soglasju sam s seboj, kadar ve, da živi prav.

Finska, dežela na visokem severu Evrope, je znana po marsičem zanimivem, naj bo po svojih naravnih lepotah ali pa po visokem standardu. Njeno glavno mesto Helsinki pa je znano predvsem v mednarodni politiki. S tem mislim na velika mirovna pogajanja, na razgovore med supersilami in na velike mednarodne konference ostalih držav sveta. Kdo od nas na primer ne pozna mirovnega sporazuma, tako imenovane »Helsinške listine«?

No, tokrat pa je bila finska prestolnica organizatorica in gostiteljica 11. svetovnega prvenstva v bowlingu. Tu so se zbrale reprezentance 45 držav z vsega sveta, z vseh 5 kontinentov. Tekmovanje je potekalo v Bowling Centru TALI. To je velika športna dvorana, v kateri je 36 bowling stez. Zaradi velikega števila udeleženk je tekmovanje potekalo v dveh delih. En dan so igrali moški, naslednji dan ženske in tako do konca prvenstva.

Tekmovanje je potekalo v Bowling Centru TALI. To je velika športna dvorana, v kateri je 36 bowling stez. Zaradi velikega števila udeleženk je tekmovanje potekalo v dveh delih. En dan so igrali moški, naslednji dan ženske in tako do konca prvenstva.

Tekmovali smo v štirih disciplinah: ekipno, v trojkah, parih in posamezno. S kakšnim velikim uspehom se ne moremo pohvaliti. Sem in tja pa je kdo le zaigral tako, da lahko rečemo, da nismo slabi. Igrati dobro ali pa vrhunsko pa pomeni imeti tudi za to primerne pogoje. Niti v sanjah si ne moremo predstavljati, da bi pri nas imeli vsaj en tak Bowling Center.

Naši sosede Avstrijci imajo na Dunaju tri BC po 40 stez, Italijani 7 do 9 večjih bowling igrišč in približno 400 profesionalnih igralcev. Da o

Nemcih in Skandinavcih niti ne govorimo. Američani, Japonci, Korejci

pa so razred zase. Si lahko predstavljate dvorano, ki ima 400 stez? Teško! Jaz tudi. Toda ta največji bowling na svetu je, kje drugje kot v Ameriki! Kaj pa imamo mi? Šest (6) stez v ljubljanskem športnem parku Tivoli. In tu se odigra vse: državno in republiško prvenstvo, vsi turnirji (9) in ljubljanska liga.

To nisem napisal v opravičilo za naše rezultate, ampak preprosto zato, da si lahko predstavljate, kako je s tem športom pri nas in drugod.

Kot vsako svetovno prvenstvo, je bilo tudi to v znamenju mnogih rekordov. V vseh štirih disciplinah je bilo doseženih kar 18 rekordov. To pa pomeni, da je bowling zelo napredoval in je še v vzponu.

En rekord pa se nam je vsem, ki smo na prvenstvu igrali in tistim, ki so ga spremljali, močno vtisnil v spomin. Prvič v zgodovini svetovnih prvenstev, je Američan RICK

STEELSMITH v eni igri (12 metov) dosegel rezultat 300. To je dvanajst zaporednih desetk. Vzdušje v dvorani se je od meta do meta stopnjevalo v napetost in pri enajstem metu doseglo višek. Ostal je še en met, en sam veliki met, ki je pripeljal Ricka do naslova svetovnega rekorderja. Mislim, da v tistem trenutku v dvorani ni bilo nikogar, ki si ni želel videti še zadnje desetke. Po tem rezultatu je polna dvorana, in jasno vsi igralci, bučno pozdravila rekorderja. Doživi nekaj takega, to je fantastično.

Med igranjem in spremljanjem svetovnega prvenstva pa smo igralci imeli priložnost, da Finsko spoznamo tudi поблиže. Napisal bom le nekaj zanimivih stvari, ki so zanjo značilne.

Blagostanje, ki so si ga ustvarili, so pridelali predvsem s svojim delom. S svojim, povdarjam, tam namreč ne srečaš »Balkancev« in tudi drugih ne. Izjeme sicer so, toda zelo redke.

Okolje! Finski pravijo dežela tisočeri jezer. Ta pa so obdana z gozdovi. Tudi v glavnem mestu in njegovi okolici je veliko drevja, prevladujejo pa breze. Po njihovih zakonih velja, da za vsako podrt drevo posade dva nova. Tako je obiskovalcem kmalu jasno, da je lesna industrija ena najmočnejših panog. Sami so izdelali stroj, ki v gozdu podre drevo, ga očisti in s programiranim računalnikom pripravi les za nadaljnjo uporabo. Resnično mojstrovina!

Naslednja zanimivost, ki ni značilna samo za Finsko, ampak tudi za vse ostale države, ki so tako visoko na severu, je polarni dan in polarna noč. To pomeni, da imajo pol leta dan in zelo malo ali skoraj nič noči in pol leta noč, dan pa je takrat zelo kratek, v glavnem je mrak. Ravno zaradi tako dolge noči so sprejeli zakon, da morajo imeti vozila skozi vse leto prižgane luči.

Finci so trd in zdrav narod. Okolje, v katerem živijo in ga tudi negujejo, jim nudi veliko možnosti za rekreacijo. Množično kolesarijo, tečejo - pozimi na smučeh, zelo ljubijo atletiko. Znani pa so tudi po drugih športih, na primer avto moto, moto-kros.

speedway... Pri vsem tem gibanju pa ne gre brez svetovno znane finske savne, saj jo ima skoraj vsaka malo bolj premožna družina. To je tudi zelo »družaben« prostor (kot pri nas disco«, saj se v njej ne samo spočiješ, ampak tudi sprostiš od vseh fizičnih in umskih naporov. Ko smo že pri savni, naj spet omenim brezo. Na glavni tržnici prodajajo sveže brezove veje, povezane v šope, po 5 FM (Finska marka - din 150,-). S temi vejami se potem v savni ob znojenju in polivanju z vodo narahlo udarjajo po telesu.

Njihova prehrana ni značilnost Finske, je pa zdrava, saj vsebuje veliko sadja in zelenjave, rib, rakov in ostalih morskih specialitet. Vse to pa predelujejo v najrazličnejše prehranske izdelke. Žejo si gasijo s sokovi, raznimi napitki, ki so ali že pripravljene ali pa si jih pripravijo sami. Prohibicija - beseda iz časa Al Caponeja - velja na Finskem še danes. V trgovinah ne prodajajo žganih pijač, vina ali česa podobnega, samo pivo v malih steklenicah ali pločevinkah. V Helsinkih je samo ena velika trgovina, v kateri prodajajo vso tisto pijačo, ki jo drugje nimajo. Tu je izbira res pestra, saj smo med razstavljenimi vini opazili tudi dve sorti iz Jugoslavije. Najcenejša buteljka stane v našem denarju 7.500 din, da o cenah boljših vin in žganih pijač ne govorimo.

Njihov način življenja je pač potrebo po alkoholu izključil. Vseeno pa jim lahko res nazdravimo s tistim ta pravim »na zdravje!«

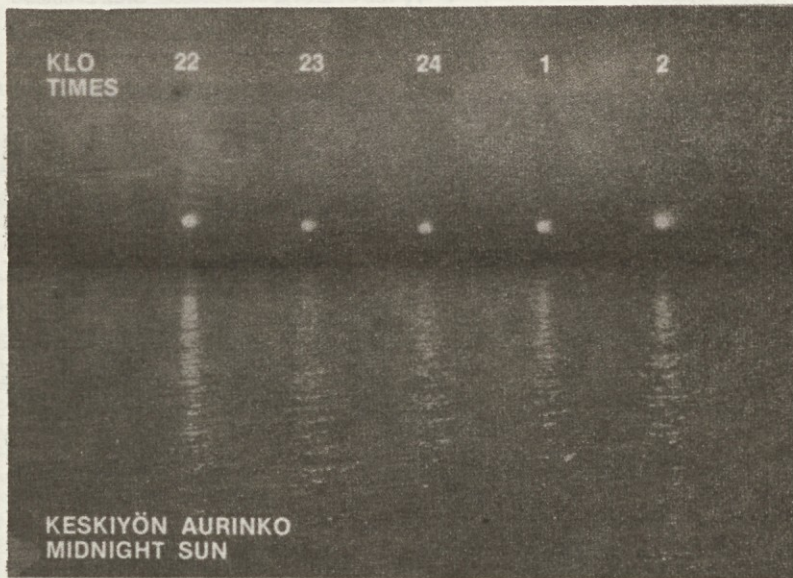
Vse to, kar smo videli in doživeli tam daleč na severu Evrope, pa je stalo veliko denarja. Zato naj se na koncu, v imenu državne reprezentance zahvalim vsem sponzorjem, med njimi sta bila tudi Saturnus in Plutal, ki so nam omogočili nastop na svetovnem prvenstvu.

P.S.

Stojan Tršan

Vodstvo tiskarne pa me je za ta nastop nagradilo še s posebno nagrado! Zaradi odsotnosti, ko sem bil na svetovnem prvenstvu, sem dobil pri osebni oceni delovne uspešnosti en procent manj (-1%).

Hvala!

Na visokem severu poleti sonce tudi ponoči ne zaide.

Stojan Tršan podira keglje že dobrih 22 let. Kot kegljač je bil v mladinski državni reprezentanci, pred 12 leti pa je kegljanje zaradi poškodb hrbtenice zamenjal z bowlingom. Tudi v tem športu žanje lepe uspehe: dvakrat je bil državni prvak in hodil je tudi na evropska tekmovanja. Letos pa se je naša reprezentanca prvič udeležila tudi svetovnega prvenstva v bowlingu.

Precej sreče je ostalo v vrečkah

Rally Saturnus je tudi loterija, smo rekli letos, in računali, da bomo s tem zbrali še nekaj denarja za kritje stroškov. No, končna odločitev je padla zelo pozno, organizacija take zadeve pa ni tako preprosta. Prvič torej ni bilo velikega odziva: dve tretjini srečk je ostalo neprodanih in tudi precej dobitkov nerazdeljenih, kot kaže zaenkrat. A napeto je bilo kljub temu, ko je mali prinašalec sreče segal v vrečke: v eni izmed njih je bil vendar skrit Jugo 45!

V ambulanti ne bo več preventivnih pregledov

Prenovo je zahtevala sanitarna inšpekcija, da bi v ambulanti lahko zagotovili več higiene. Pobeliti je treba stene, zamenjati talne obloge, obložiti sanitarije s keramičnimi ploščicami, na novo opremiti umivalnike - še prej pa zamenjati staro napeljavo za centralno ogrevanje s paro z novo, toplovodno, ki omogoča regulacijo temperature. Urediti moramo tudi previjalnico; ta bo v nekdanji sobi za preventivne preglede. Teh namreč odslej ne bosta več opravljali zdravnica in sestra v naši ambulanti (sestra Jana se zato ne bo več vrnila v Saturnus), pač pa bodo vaši delavci hodili v Javna skladišča, kjer opravljajo preventivne preglede tudi za nekaj drugih delovnih organizacij. Upajmo, da jih bodo tam zmogli opravljati redno, vemo namreč, da so pri nas delavci zadnja leta prihajali na vrsto bolj poredko, kot bi morali.

UTRINKI S PLEZANJA

Vonj domačih gora

Božanski nasmeh Monte Rose, knjiga o rožnato obarvanem pogorju štiritisočakov nad ravninami severne Italije, vztrajnost Milana, predsednika našega PD, in znanje prijateljev iz AO Šmarna gora so zagotovili, da sem celo leto 1987 pridno treniral. Shujšal sem in postal malo zmatran, ta žlahtni so mi rekli, da zadirčen. Telovadil sem z Marjanom po skalah Turnca, se učil vozlov in čisto znorel na stara leta, je rekla moja gospa.

V juliju, teden pred odhodom v Švico, pa mi Marjan, ki se mu nekateri upajo reči, ta skravžlan, pove, da greva po Slovenski čez Steno. Naenkrat me zagradi, vesel sem. Plezati Slovensko smer ni kar tako, to je klasika našega alpinizma, smer, po kateri so hodili naši dedje, to je pot v Zlatorogovo kraljestvo.

Zvečer že sediva v Aljaževem domu. Aljaž s slike v jedilnici naju gleda še bolj resno kot ponavadi. Pogovarjava se samo o steni, ki je povsod in tudi tu v jedilnici. Jutri bo lep dan, čez Luknjo se ne vlečejo megle in še veča na domu pod Peričnikom je pokonci.

Zjutraj še v temi že rožljava po poti čez Prag. Preveč moči naju požene previsoko in zagotovi dodatni trening. Spustiva se nazaj, Marjan poišče vstopno mesto in se spremeni v komando. Naveževa se in ta skravžlan odpleza navzgor, vrv se odplazi v višino, treme ni več in vse

gre od rok. Preko s macesni obraslega grebena, žlebov in mimo stolpov priplezava do Belih plati. Krajna poč snežišča je velika in črna. Pazljivo prečiva v desno in se ob desnem robu potegnava do Bučarjeve stene. Na vrhu stene je ob robu majhna zelenica, ki gleda na grapo, ki jo seka krasna široka polica. To je Zlatorogova pot, pravi Marjan, to so steze, ki prečiho celotno severno steno.

Ta njegov govor me preseneti, saj sva dosedaj spregovorila samo tri besede: varujem, grem, še pet metrov. Čez stolp se na drugi strani spustiva v veliko strmo in zasneženo Slovensko grapo, po kateri se najina smer pne proti mali črni steni. Imam težave. Nagaja mi strmina snežišča pa še dragocena društvena bajla je zanič. Zabijem, pa konica zmerom spolzi iz snega. Marjan k sreči kmalu pove, da greva v Premčev izstop, ki pelje na rob s soncem obsijane stene. Po petih urah plezanja sva na strmem robu stene, na

ledeniku, ki se dviga proti Kredarici. Sediva ob robu, spredaj pa jama, prostor in globoka. Stena je zares velika. Sreča nama je pokazala steno v najlepšem sijaju Zlatorogovega kraljestva.

Opoldne sva že spet v domu na terasi in z zadovoljstvom gledava steno, ki ni več samo ogromna pregrada od včeraj, ampak prijazna in domača, morda celo malo najina.

V Švici na Monte Rosi pa imava z Milanom čisto drugačne pogoje in občutke. Višina, sopenje v grlu, mraz in belina kristalno čistega dne ter orkanski veter, ki razsaja po ledenem vršnem grebenu in podira po tleh. Pride kot brzovlak, vzame sapo in že ležimo. Zdaj gre za nohte. Vidim vrh tu blizu, pa predaleč. Ne gre več. Robas ukaže umik vseh navez in po kolenih se spusti nazaj z grebena naša poražena vojska. Še trma me ne daje, vzeli so mi mero. Čakamo in čakamo; veter pa se ne umiri in kar naprej razsaja ter dela snežne zavese. Nazaj v

kočo grem hitro in z veseljem. Drugi dan izvemo, da je gora vzela svojo žrtev. Prišel je iz dežele vzhajajočega sonca, da bi videl božanski nasmeh Monte Rose.

Zanimivo je, kako te tuje gore delujejo name. Ko sem doma, sanjam o njih in njihovih zame končnih dimenzijah, ko pa sem tam, nosim v sebi domače gore. Med dolgo nočno vožnjo domov se vrne Štena, ni Monte Rose, nečem se spominjati nanjo, Stena obvladuje moje misli, čeprav je daleč.

Matjaž Kmecl:

Vendar, če vse natanko premislim: drugače jih ne doživljam, teh naših hribov. Takole, preprosto, malce zmešano, sprotno, vse polno barv in vonjav, precej glasov, vmes kakšna bolj čudna misel, kakšen strah, vse preplavljeno s prijetnim telesnim naporom, pa spet kakšen prijateljski pomenek, kakšna žival, vse polno rož in dreva in zvestoba. Brez zvestobe ni nič.

Gamzi

Selitev na Veliko planino

Še zadnjič, za slovo, so se slikali naši planinci pred kočo na Mali planini, ki je bila dolga leta postojanka Planinskega društva Saturnus. Najemna pogodba je dokončno potekla in skupina prostovoljcev - v glavnem so stari znanci z delovnih akcij - je preselila stvari v novo kočo na Veliki planini. Ta je v glavnem že končana, tudi pravo skodlasto streho je že dobila, treba jo je le še malo dodelati in opremiti notranjost. Slikati jo bomo morali pa drugič, tokrat jo je namreč dež menda povsem zastrl.

Dan Saturnusa

KRIŽANKA

Datum je določen: srečali se bomo 26. septembra. Kje, trenutno še ni dokončno odločeno, zagotovo pa na prostem - morda v Mostecu ali pa na kopališču ob Sori.

Medved vpraša krokarja:

»Ali si za?«

»Za,« mu odvrne krokar, pri tem pa mu pade sir iz kljuna.

Medo pobere sir in ga zdovoljno popapa in reče tiču: »Vidiš, tudi, če bi bil proti, bi bil učinek isti.«

Jože Praprotnik

ČLAN LIGE

- Aha, vi pa ne boste aperitiva, kajne? Vem, da ste član lige za boj proti alkoholizmu...

- Ne, jaz sem član lige za boj proti prostituciji.

- No saj sem vedela, da vam nečesa ne smem ponuditi...

NI SE ZMOTIL

- Kar zdravi ste! Če ne boste pili, kadili in ponočevali, boste mirno dočakali 80 let...

- Toda, doktor, saj jih imam že 85!

- Vidite, da se nisem zmotil!

PO POROKI

Mlada žena je prvič spekla pečenko. Mož si je odrezal kos mesa, namrdnil in pečenko vrgel skozi okno.

Žena je osupnila, potem pa prijela pladenj s prikuho in storila prav tako.

- Kaj pa počneš!

- Mislila sem, da hočeš jesti na vrtu...

KADROVSKE SPREMEMBE

JULIJ

PRIHODI

STOJKOVIČ LJILJANA	EM
MARTIČ BRANKA	EM
ADAMIČ DUŠAN	EM-tiskarna
BATARILLO MIRJANA	AO
MUŠIČ EDINA	AO
BATARILLO JELA	AO
VETRIH BOJAN	EM-iz JLA
KAMENČIČ HANKA	AO
NUHIČ SENIJA	AO
BEČIREVIČ SENIJA	AO
IMŠIROVIČ ESMA	AO
ALEKSANDROVIČ SVETLANA	AO
DUHERA VELIDA	AO
HADŽIČ ESMA	AO

	TELESNI POLOŽAJ V JOGI	SILVKA	UGANDSKI DIKTATOR IDI	TERCIARNA OSEDLJIVA VALPAH	ČLAN AKADEMije	NASI DARGLEB	SEMITIŠČE JAMNISTEJAN JAVNEJMU PROMETU	ANGLIŠKI FIZIK FRANCIS WILLIAM
	REVOLVER	MESTO V ŠPANIJI				SPLIT	TORINO GL. MESTO SENEGALA	
	MOŠKO IME	RIŽEVO ŽGANJE	UPANJE	JADRAN OTOK	GERMAN OREL	RAZLIČNA SOGLASNJA	STEKIČ TITAN	
NAJSTAREJŠI MESTNI PREDEL NEW YORKA								MESTO V FRANCIJI AUS POLITIK JULIUS
VELETOK V BURMI								LITERARNA ŽURST NEKI PISATELJ WILHELM
SLOVENSKA REVUJA					VARNOSTNA ZAPORA	GR. MATI BOGOV PLANOTA NA POKORJU		PRVI MITOLOŠKI LETALEC
VRSTA METULJA				MEDVEDEK VREČAR				PRITOK VOLGE SAMOVLJABA
				STARO-ZIDOVSKI KRALJ				BIRONICAR LJILJAN BERICE NA REKI VOLES!
				ČASTNI NAZIV JUDEJSKIH UČITELJEV				GORA V ŠVICI VRLIK PRI BIKORBAH
				VRSTA VETRIJCE				NORD BOGINJA MORJA TOVARNJA V MARIBORU
				NOGOMETNI KLUB SKANDIJ				MESTO V ŽDA SANEČ ROMACE BIVALI
POLMER		PUŠČANSKI RIS	ŠČIR	ANTOMOBIL ZAGANJALNIK				KOROŠKI PLES TROPSKA PAPIGA
LETOVIŠČE PRI OPATIJI				SID. TELON. VROSTA GREKVICE				NORVEŠKI KRALJ
GRŠKA ČRKA				MESTO V FRANCIJI				KOHONT JANSKI OTOK
SKLADATELJ HAČATORJAN				KOŠARKAR PETROVIČ GL. MESTO PERUJA				GR. POKLJ. PRED TROTO REKA NA POLJSKEM
GLAS SLOVENSKEGA PRODNIK	SOUJTSKO JEZERO			MESTO V INDIJI KATRAN				PUBLICIST VILMAR SWARTKANTJE
VRSTA ACETATNE CELULOZE								DEL STOPALA TITOV VELES
PRIPRAVA ZA MERJENJE TLAČA								DELAUSKI SVET EDVARD KARDELJ
ŽENSKI PEVSKI GLAS								DIKTATOR, TRINOG
								VRANJE
								LANTAN

OMAN MITJA	EM-tiskarna
MUKIČ ALDINA	AO
HADŽIČ ESMA	EM
MANDIČ DRAGA	EM
HADŽIČ SAFIJA	EM
BAJRIČ RAMZIJA	EM
DEMIROVIČ KASIMA	EM
DŽANIČ FERIDA	EM
ALJAGIČ SAIMA	EM
LATINOVIČ MILKA	EM
KUMINOVIČ MUNIRA	AO
KALIN MIROSLAVA	AO
LEPKI MILADA	AO
KAČ DARKO	OR
LAZAREVIČ MILICA	EM-Zalog
VELIČ RAMIZ	EM-Zalog
ODOBAŠIČ VITOMIR	EM-tiskarna
LEPOŠA MIHAEL	OR
BOŽIČ BRANKO	OR
BRKIČ SEIMA	EM

ODHODI

NIKOLIČ MILOŠ	EM
VARDJAN RADO	AO-upokojen
SLANC KATARINA	AO
LASTRIČ TOMISLAV	EM
ŠMIGIČ MILANKA	EM
PEČANIN AZRA	EM-tiskarna
VLAH VESNA	EM
PRIMAR SILVESTER	EM-Zalog
KRANJEC MARJAN	EM-tiskarna
MITROVIČ DŽURDŽIJA	EM
KERMAVNER BOŠTJAN	OR
ĐURIČ RADOJKA	AO
KLJAJIČ JASMIN	EM-Zalog
CMOR MAGDALENA	EM
NIKOLIČ VERA	EM
KRESLIN BORIS	EM
PRIMOŽIČ ALOJZIJA	DSSS-upokoj.
BUNIČ ESNEF	EM

GLAS SATURNUSA izdaja delavski svet DO Saturnus v nakladi 2400 izvodov. Ureja ga uredniški odbor: Janko Erklavec, Bojan Falež, Ivo Frbežar, Brane Kolesa, Marjan Kobal, Franc Levec, Ludvik Poljanec, Slav-

ko Mahne. Glavni in odgovorni urednik Vita Cajnko. Naslov uredništva: Saturnus, Ob železnici 16, 61110 Ljubljana, telefon 444-466 int. 225. Tiskano v Saturnusu - oddelek tiska na papir. Po mnenju sekretariata za informiranje IS skupščine SRS, št. 412-1/72 z dne 8.9.1975, je glasilo oproščeno temeljne-ga davka na promet.

Kranjska gora je napol prazna

Začudenje v naslovu je narejeno, kajti prazne sobe v našem kranjsko-gorskem domu niso novost. Vsako poletje je tako, včasih slabše, boljše pa komajda. V avgustu je bila v domu v povprečju zasedena tretjina mest, v juliju pa komaj devetina. Nič čudnega torej, da dom niti približno ne posluje rentabilno in da konec leta skoraj praviloma zmanjka denarja, ki je za planirani primanjkljaj predviden v skladu skupne porabe.

No, pa se nistem lotila odkrivanja vzrokov, samo eno belih vran, ki redno letuje v Kranjski gori, sem prosila za poglobljeno. Izjeme pač vedno padejo v oči.

Vsestranski športniki, kakršna je Nuša Sovinc iz računovodstva, je seveda tak letoviški kraj napisan na kožo. Stalen gost je tam, tako pozimi, ko je smučarja, kot poleti.

»Tudi meni se je včasih zdelo, da je pravi poletni dopust samo na morju. Potem pa sem enkrat poskusila drugače - in od tedaj že 10 let redno hodim tudi poleti v Kranjsko goro. Marsikaj se da tam početi. Lahko greš v hribe, visoke ali nizke, izletniških točk je kolikor hočeš. Lahko nabiraš gobe, borovnice, igraš tenis, se kopaš v jezercu v Jasni. Lahko pa enostavno sedi pod smreko in uživaš zelenje in mir. Midva z možem sva veliko kolesarila. Rada se gibljem, brez tega se mi zdi, da ne bi mogla.«

Da je tudi ljubiteljica samote, ni rekla. Če pa je, je njen izbor še toliko bolj razumljiv. Ne le v naravi, tudi v domu je človek lahko včasih skoraj sam, celo na višku dopustniške sezone. Konec julija, prvi teden njenega dopustovanja, so bili tam samo štiri gostje, šele naslednji teden se jih je nabralo več. V domu pa je 34 ležišč.

Če malo obračamo podatke, ki jih je dala Etelka Čečelič, referentka za rekreacijo in počitniške domove, je bilo v domu avgusta v povprečju vsak dan 13 gostov. Za prehrano so morali skrbeti sami, ker se jih je pred sezono premalo prijavilo za letovanje.

»V kuhinji je štedilnik s štirimi ploščami,« pripoveduje Nuša. »Kar predstavlja si, kako se za njim zvrsti štiri, pet kuharic. Kaj šele, če ima kdo s seboj še majhne

otroke, ki jim je treba kar naprej nekaj kuhati in greti! In hladilnik - 150-litrski je, vanj se ne da spraviti hrane za več družin. Nabavljati je treba sproti, trgovina pa je kilometer daleč in še vrste so v njej. Vsaj polpenzion bi moral biti zagotovljen. Tako pa - Kranjska gora je poleti zasedena, naš dom pa prazen.

Je bilo kdaj kaj drugače?

»Ko je bila v domu urejena prehrana, je bilo gostov več kot zdaj. Pred leti je bil v Kranjski gori organiziran tudi preventivni oddih za naše delavce. Ne vem, zakaj tega ni več. Kranjska gora je za to idealna, tam je toliko možnosti za rekreacijo.«

Nekateri se pritožujejo, da v domu tudi niso dobro postreženi, pa jih zato ne vleče tja. So sicer tudi taki, ki nimajo pripomb. Ljudje gredo gor pač z različnimi pričakovanji, različno zahtevni so. Nušina opažanja:

»Problem je s kuhinjo, problem pa je tudi s pijačo. Prav bi bilo, da bi bil bife ves dan odprt - upravnica pa je v domu vsega nekaj ur, kadar je organizirana prehrana, pa streže strogo samo do šestih popoldne. In tudi kadar je tam, ne moreš dobiti vsega, kar naročiš. Napisana je na primer cena za 2 dl vina, ampak naročiti moraš celo steklenico ali pa nič. Najbolje bi bilo, če bi imeli upravnika, ki bi bil v sezoni stalno tam, ki bi skrbel za vse, nabavljal, pripravil hrano. Tako kot v nekaterih drugih domovih.«

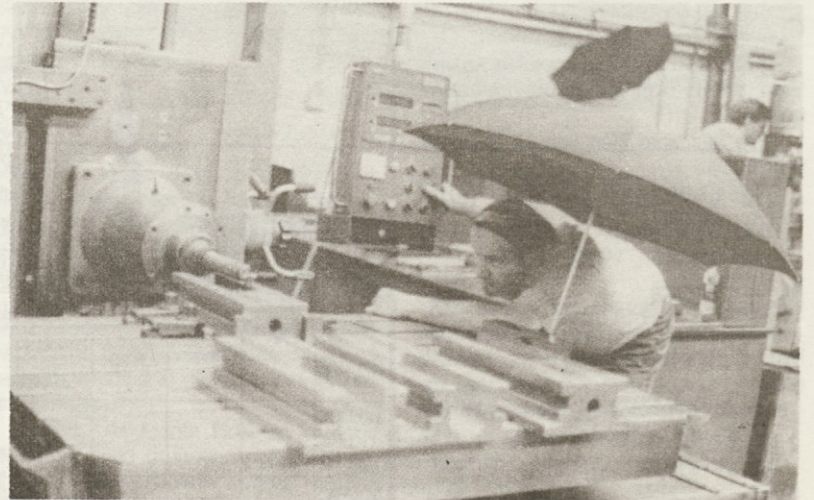
Ampak Nuša, čeprav je kritična, vseh vztraja.

»Jaz grem tja zato, da sem na zraku,« pravi. »Zjutraj pojem, potem pa me do večera ni. Saj gre človek pogosto jezen domov, si reče, ne pridem več - potem pa ga mine in gre spet gor.«

V tiskarni je pasje vroče

Nekateri se kopajo tudi na delovnih mestih - v lastnem znoju. V tiskarni, kjer nenehno grejejo sušilne peči, se temperatura v najhujši poletni vročini dvigne tudi nad 40 stopinj. Naročil je poleti več, delavcev pa manjka. Večina mora vnaprej in za nazaj krepko poplačati hladno dopustniško senco; ob vročih pečeh pogosto vztrajajo po dvanajst ur na dan.

Na strojogradnjo pa dežuje

... in žal tudi noter. Streha je skoraj nova, česar pa dež sploh ne upošteva in že mesece na več mestih curlja na tla in na drage stroje. Vzdrževalcev pa od nikoder! Delavci v oddelku strojev se sprašujejo: kako to, da imamo denar za stroje milijardnih vrednosti, za popravilo strehe, ki stane mnogo manj, pa ne?

Študentje namesto delavcev

Naša tozda Embalaža in Avtooprema zaposlita poleti največ ljubljanskih študentov in dijakov, ki si hočejo med počitnicami prislužiti nekaj denarja. Julija jih je nadomeščalo delavce v proizvodnji preko 200, avgusta menda nekaj manj, čeprav bi jih potrebovali prav toliko. Za 1.500 din na uro se niso preveč pritoževali nad monotonijo dela in nad vročino.

Aleš Petrič (na sliki), dijak zadnjega letnika srednje elektrotehnične šole, je eden redkih, ki so med počitnicami delali v tiskarni. V Saturnusu dela že četrtič, le prvič je bil v oddelku polizdelkov, kasneje pa vedno v tiskarni. Pravi, da mu je tu bolj všeč, ne dodeljijo mu prav napornega dela. Mesec mu je letos potekel na koncu ene od tiskarskih linij; podstavljal je prazne palete in jih odvažal, ko so se napolnile s pločevino.

Morje je pa le morje, pravijo naši delavci in upokojeanci. Kot je dom v Kranjski gori prazen, tako je poln dom v Velem Lošinju. V njem in v privatnih sobah, ki jih najema naša delovna organizacija, se bo do konca sezone zvrstilo več kot 450 ljudi.